

SIYASAL TUTUMLARDA KUŞAK VE CİNSİYET ETKENLERİ (Bir Alan Araştırması)

Doç. Dr. Ahmet Taner KIŞLALI

Siyasal tutumların oluşmasında belirleyici etkenin sınıfsal olduğu genellikle kabul edilmektedir. Gelir düzeyi ve bu gelirin kazanılma biçiminin –durumun bilincine varıldığı oranda– siyasal tutumlara ve dolayısıyla davranışlara yön vermesi doğaldır.

Ancak, bir ölçüde sınıfsal koşulların uzantısı olarak kabul edilebilecek yan etkenlerin önemini de gözden uzak tutamayız. Eğitim, yerleşme birimi ve hatta din, bunlar arasındadır. Ne var ki, yaş ve cinsiyet gibi, ilk bakışta toplumsal olmaktan çok biyolojik verilere bağlı gibi görünen etkenler, sınıf gerçeği ile iç içe olarak siyasal tutumların oluşmasında ağırlıklarını duyurmaktadırlar. Örneğin, aynı sınıf içinde kuşak ve cinsiyet kesitlerine göre oy verme eğilimlerinde farklılıkların görülmesi gibi.

Kuşak Etkeni

Kuşaklar arasında var olan tutum farklarının siyasal davranışlara da doğal olarak yansıdığı ve özellikle oy verme eğilimlerinde somutlaştığını kanıtlayan çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu konudaki temel varsayımı şöylece özetleyebiliriz: Gençler, yaşlılara oranla, genellikle daha ilericidirler. Başka bir deyişle, orta yaşlı ve yaşlı kuşaklarda tutucu eğilimler artarken, genç kuşaklarda belirgin eğilim, değişikliklerden yana olmak biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Konunun bireysel enerji ile ve dolayısıyla değişikliklere uyum yapabilme yeteneği ile ilişkisi yanında, yıllar boyu süren bir çabanın ürünlerini yitirme korkusu ile de bağlantısı vardır. Gençlikte benimsenen görüşlerin zamanla gerçekleşmesi oranında bunların değişmesini istemek ve böylece siyasal yelpazede soldan başlayıp sağa doğru kaymak da doğal bir gelişimdir. Ve kuşaklar arasındaki temel tutum farklarının açıklanmasında yardımcı olabilir. Çocukluk döneminde ve gençliğin ilk yıllarında kazanılan temel tutumların daha sonra kolaylıkla de-ğiş-

mediği sosyolojik bir gerçektir¹. Karl Mannheim gibi bazı sosyologlar, özellikle orta yaşlı kuşakların siyasal tutumlarının anlaşılabilmesi için, onların gençlik dönemlerindeki siyasal ortamın, egemen ideolojik akımların ve sorunların incelenmesi gereği üzerinde durmuşlardır².

Fakat genellikle gençlerin ilerici, yaşlıların tutucu oldukları varsayımının, toplumların evrimlerinin her dönemi için geçerli sayılamayacağını öne süren toplumbilimciler de vardır. Onlara göre; bu varsayım ancak toplumların büyük kararsızlık (istikrarsızlık) dönemlerinde geçerlidir. Eğer uzun bir kararsızlık döneminden sonra kararlı bir ortam sağlanırsa, yaşlıların gençlikteki solcu düşüncelerini sürdürmeleri, genç kuşakların ise tutucu bir felsefeye bağlanmaları olanaklıdır. Öte yandan, çağdaş sanayi toplumunda, yaşlılar çoğunlukla ihmal edilen, toplumsal olanaklardan yeterince yararlanamayan bir kesimi oluşturmaktadır. Toplumsal-ekonomik bunalımların yaşlılar üzerindeki etkisi çok daha fazladır. Bunalım dönemlerinin zor koşullarının, yaşlıları, köklü reformlar önerenlerin yanına itmesi beklenebilir bir gelişimdir³.

12 Ekim 1975 Senato üçte bir yenileme seçimlerinden önce Ankara İlinde Prof.Nermin Abadan-Unat ve Dr.Doğu Ergil ile birlikte yaptığımız kamuoyu araştırmasında, siyasal davranışlardaki kuşaksal farklılıkları gösteren veriler de elde edilmişti. (1/1000 oranında katmanlı tesadüfî örneklem tekniği ile 13 köy, 4 ilçe ve 11 Ankara içi mahallede yapılan araştırma 787 seçmene uygulanmıştır.) Bu verilerin bir kısmının gecikerek de olsa değerlendirilmesinde ve yayınlanmasındaki yarar açıktır⁴.

Araştırmada dikkati çeken noktalardan birisi, genç kuşakların siyasete duydukları ilginin ve dolayısıyla bu konudaki bilgilerinin daha fazla oluşu idi. Örneğin parti amblemlerinin hepsini tanıyanların oranı 21-25 yaş grubunda % 47.9 iken, 60 yaşından yukarı olanlar arasında % 22.4'e düşmektedir (Tablo-1).

“TABLO - 1
YAŞ GRUPLARINA GÖRE, PARTİ AMBLEMİNİ TANIMA
DURUMU (%)

YAŞ GRUPLARI	21-25	26-35	36-45	46-60	60'dan yukarı
Bütün partilerin amblemlerini tanıyanlar	47.9	42.6	33.8	34.3	22.4

1 Bkz.Henri Mendras, *Eléments de sociologie*, Armand Colin, Paris-1967, ss.72-76.

2 Bkz.Seymour Martin Lipset, *Siyasî İnsan*, çeviren: Mete Tuncay, Türk Siyasî İlimler Derneği Yayınları, Ankara-1964, s.249.

3 İbid., 251-254.

4 İlgili araştırmanın bazı ana verileri Milliyet gazetesinin 29 Eylül-11 Ekim 1975 tarihli sayılarında yayınlanmıştır.

Parti amblemlerinin hepsini tanıyanlarının oranının en gençlerle en yaşlılar arasında iki katını aşan bir fark göstermesi ne derecede ilginç ise, yaş yükseldikçe aynı oranın çok muntazam bir biçimde düşmesi de o kadar anlamlıdır.

Desteklediği partinin toplantı ve gösterilerine katılmak, propoğandasını yapmak ve nihayet bu desteği para yardımına kadar götürmek bakımından da benzeri bir durumla karşılaşırız (Tablo-2). Bu konulardaki kuşak ve aktif siyasal ilgi ilişkisi, yukarıdaki kadar düzgün bir eyri oluşturmamakla beraber, özellikle en genç ve en yaşlılardan oluşan kesimler arasındaki fark çok açıktır.

TABLO - 2

YAŞ GRUPLARINA GÖRE, BİR PARTİYİ DESTEKLEME DERECESESİ (%)

YAŞ GRUPLARI	21-25	26-35	36-45	46-60	60'dan yukarı
Partinin toplantı ve mitinglerine katılmak	22.7	15.7	11.1	14.8	15.8
Partinin propoğandasını yapmak	21.8	16.2	17.4	21.3	14.5
Partiye para yardımı yapmak	8.4	3.2	3.4	7.1	3.9

Oysa, gerek bir partiye kayıtlı olmak, gerekse parti örgütünde sorumluluk yüklenmek bakımından durum tersinedir (Tablo-3). Partiye kayıtlı olanların ve özellikle partide aktif görev yüklenenlerin oranı genç kuşaklarda düşmekte, yaşlı kuşaklarda yükselmektedir. Bu bir yandan genç kuşakların siyasal yaşamdaki önemini gösterirken, öte yandan da Türk siyasal partilerinde üyeliğin genellikle büyük bir anlam taşımadığını ortaya koymaktadır. Taraftarın üyeden daha etkin olabildiği anlaşılmaktadır.

TABLO - 3

YAŞ GRUPLARINA GÖRE, BİR PARTİYE ÜYE OLMA VE GÖREV ALMA DURUMU (%)

YAŞGRUPLARI	21-25	26-35	36-45	46-60	60'dan yukarı
Partiye kayıtlı olanlar	12.6	12.0	10.6	15.4	19.7
Partide görevli olanlar	2.5	3.2	3.9	8.3	7.9

Bir parti örgütünde yönetici durumuna yükselebilmek veya etkin bir rol oynayabilmek için yılların geçmesinin, başka bir deyişle yaşlanmanın önemi de tablodan çıkan başka bir sonuçtur. Bu mekanizmayı değiştiren partilerin dinamizm kazanması büyük bir olasılıktır.

Seçmen yaşının önemi özellikle siyasal tercihlerde ve bu tercihleri yaparken gösterilen nedenlerde belirginleşmektedir. Tablo-4'de, örneklemdeki genç, orta yaşlı ve yaşlı kuşakların hangi partileri ne ölçüde desteklediklerini görüyoruz, "Bu düzeni değiştireceğiz" sloganı ile seçmenin karşısına çıkan CHP, 21-25 yaş grubunun en büyük oranla (% 61.3) desteklediği partidir. Bu grupta yer alıp da kararsız olanları veya hiçbir partiye oy vermeyenleri hesap dışı tuttuğumuzda, oran daha da yükselmekte, % 68.2'yi bulmaktadır. Başka bir hesap, CHP'ye oy verenlerin % 71.8'inin 45 yaşından genç olduğunu ortaya koymaktadır. Oysa bu oran AP'de % 63.2, MSP'de ise % 59.2'ye düşmektedir. Fakat MHP'de oran % 89.2 ile CHP'den de çok yüksektir. Başka bir deyişle, seçmen yaşı ortalamasının en düşük olduğu parti MHP'dir.

TABLO - 4

YAŞ GRUPLARINA GÖRE, 12 EKİM 1975 SEÇİMLERİNDE OY VERME EĞİLİMLERİ(%)

YAŞ GRUPLARI	21-25	26-35	36-45	46-60	60'dan yukarı
CHP	61.3	53.2	52.2	47.3	47.4
AP	11.8	19.0	24.2	26.6	21.1
DP	0.8	1.4	1.9	1.8	0.0
MSP	3.4	2.3	3.4	2.4	9.2
MHP	10.9	3.7	1.9	0.6	2.6
TBP	0.8	1.9	0.5	1.2	0.0
Hiçbiri	2.5	2.8	1.0	2.4	6.6
Kararsız	7.6	15.7	15.0	16.6	11.8
TOPLAM	100	100	100	100	100

Araştırmada başka bir soruya verilen cevaplar, gençlerin hangi partilere yöneldiklerinin, çeşitli partilerin taraftarlarınca bilindiği ve buna göre tutum takınma eğiliminin doğduğu izlenimini vermektedir (Tablo-5). CHP taraftarları % 77.7, MHP taraftarları da % 75.0 oranında 18 yaşındakilere oy hakkı verilmesini savunurken, bu oran AP taraftarları arasında % 48.2'ye, MSP taraftarları arasında ise % 44.4'e kadar düşmektedir. Ancak AP ve MSP'nin daha çok yaşlı ve orta yaşlı kuşaklarca

desteklendiği hatırlanırsa, bu konudaki tutumun kuşaksal olduğu varsayımı da ileri sürülebilir.

TABLO - 5
PARTİLER AÇISINDAN SEÇMEN YAŞININ 18'E İNMESİ(%)

DESTEKLENEN PARTİ	CHP	AP	DP	MSP	MHP	TBP	HİÇ-BİRİ	KARARSIZ
Taraftar	77.7	48.2	54.5	44.4	75.0	75.0	65.0	47.7
Karşı	19.4	45.8	36.4	55.6	25.0	25.0	25.0	39.6
Kararsız	1.2	1.8	9.1	0.0	0.0	0.0	0.0	6.3
Bilmiyor	1.7	4.2	0.0	0.0	0.0	0.0	10.0	6.3
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100

Daha önce, çeşitli dönemlerde, üniversite öğrencileri arasında yapılan kamuoyu yoklamaları benzer sonuçlar vermişti. Örneğin 1965 seçimlerinde oyların % 52.9'unu alan AP, Deniz Baykal'ın aynı dönemdeki araştırmasına göre, yüksek öğrenim gençliği arasında sadece % 17.1'lik, Özer Ozankaya'nın araştırmasında da % 12.0'lik bir desteğe sahipti⁵. Benzeri bir araştırmayı 1970 yılında Atatürk ve Hacettepe üniversitelerinde yaptığımızda, bu fark daha da artmıştı. Bir yıl önce yapılan genel seçimlerde % 46.5 oranında oy toplayan AP'nin öğrenciler arasındaki taraftarları % 8.0'i geçmiyordu. Seçimlerde % 27.4 oranında oy alabilen CHP ise, öğrenciler arasında % 56.1 oranında bir desteğe sahipti⁶.

Deniz Baykal benzer sonuçları değişik bir biçimde yorumlamakta ve aradaki tutum farklılıklarını eğitim düzeyi ile açıklamaya çalışmaktadır. Oysa bizim 12 Ekim 1975 seçimlerinden önce yaptığımız araştırmanın örneklemindeki öğrenci oranının sadece % 1.6 olduğunu hatırlarsak, tutum farkının daha çok eğitsel değil kuşaksak nedenlerden doğduğunu kabul etmek gerekir. CHP ve MHP gibi köklü değişiklikler öneren veya öyle görünen partilerin destekleri, küçük yaş gruplarına indikçe artarken; AP ve MSP gibi tutucu partiler için durum tamamen tersi olmaktadır (Tablo-4).

Bu eğilimin "en beğenilen siyasal önder" söz konusu olduğunda daha da belirginleştiğini görüyoruz (Tablo-6). 21-25 yaş grubu içinde gerek Ecevit, gerekse Türkeş, partilerinin aynı grupta sağladığı desteğin üzerine çıkarırken; Demirel ve Erbakan için tersine bir durumla karşılaşmaktadır.

5 Deniz Baykal, *Siyasal Katılma*, SBF Yayınları, Ankara-1970, s.63. Özer Ozankaya, *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*, SBF Yayınları, Ankara-1966, s.53.

6 Ahmet Taner Kışlalı, *Öğrenci Ayaklanmaları*, Bilgi Yayınevi, Ankara-1974, s.178.

TABLO - 6
YAŞ GRUPLARINA GÖRE, EN BEĞENİLEN SİYASAL ÖNDER(%)

YAŞ GRUPLARI	21-25	26-35	36-45	46-60	60'dan yukarı
Demirel	7.6	15.3	18.8	16.6	17.1
Erbakan	0.8	1.4	1.9	2.4	7.9
Fevziçođlu	0.8	3.2	2.4	3.6	2.6
Türkeş	13.4	3.7	1.9	1.2	2.6
Ecevit	64.7	57.9	58.0	50.9	42.1
Bozbeyli	0.0	1.4	1.0	1.2	0.0
Başka	0.8	2.4	1.0	0.6	1.3
Hiçbiri	4.2	6.9	5.3	11.8	7.9
Hepsi	0.8	0.5	1.9	1.2	3.9
Bilmiyor	6.7	7.4	7.7	10.7	14.5

En beğenilen önderin olumlu nitelikleri konusundaki değerlendirme de, yaş gruplarına bağlı olarak önemli değişiklikler göstermektedir (Tablo-7). Örneğin gençler önderin "milliyetçi", "bilgili ve zeki" "dış si-

TABLO - 7
YAŞ GRUPLARINA GÖRE, EN BEĞENİLEN ÖNDERİN OLUMLU NİTELİKLERİ(%)

YAŞ GRUPLARI	21-25	26-35	35-46	46-60	60'dan yukarı
Cesareti	2.5	3.2	3.9	4.7	7.9
Dine saygılı oluşu	0.0	1.4	1.9	3.0	6.6
Milliyetçi oluşu	10.1	4.6	1.4	3.6	5.3
Bilgili ve zeki oluşu	11.8	6.9	6.3	8.9	6.6
Dürüst ve namuslu oluşu	10.1	13.0	13.0	11.2	9.2
Dış siyasetteki ustalığı	9.2	6.5	5.3	6.5	3.9
İç siyasetteki ustalığı	0.8	3.7	0.5	3.0	1.3
halk adamı oluşu	17.6	12.0	12.1	10.7	9.2
Ekonomik sorunlardaki ustalık	4.2	3.7	4.8	2.4	7.9
Kıbrıs konusundaki tutumu	2.5	6.0	9.7	5.9	5.3

yasette usta” ve “halk adamı” oluşlarına önem vermektedirler. Oysa yaşlı kuşaklarda “cesaret”, “dine saygılılık” ve “ekonomik sorunları çözmedeki ustalık” ön plana çıkmaktadır.

Parti seçiminin yapılmasında hangi nedenlerin rol oynadığına baktığımızda da, kuşaklar arasında önemli farklılıklarla karşılaşırız (Tablo-8). Örneğin parti başkanının kişiliği ve parti programı nedeni ile siyasal tercihlerini belirleyenlerin oranı, 21-25 yaş grubunda çok yüksek düzeyde iken, daha yaşlı gruplarda oldukça muntazam bir düşme görülmektedir. Tersine bir durum ise, “eski alışkanlıklara” bağlı olarak oy kullananlar için söz konusudur ve bu eğilimin özellikle en yaşlı kuşaklarda belirginleşmesi doğaldır.

TABLO - 8

YAŞ GRUPLARINA GÖRE, SEÇMENİ BİR PARTİYE OY VERMEYE İTEN NEDEN(%)

YAŞ GRUPLARI	21-25	26-35	36-45	45-60	60'dan yukarı
Parti Başkanı	33.6	24.1	22.7	21.3	13.2
Parti Programı	47.9	44.4	38.2	40.2	34.2
Adayların Kişiliği	0.8	5.1	3.4	3.6	2.6
Eski Alışkanlık	6.7	6.9	16.9	15.4	22.4
En İyisi Olduğu İçin	0.8	0.5	1.0	0.6	1.3
Başkasının Etkisi	4.2	7.9	6.3	5.9	2.6
Dış Siyasetteki Başarı	0.0	0.0	0.5	0.0	0.0
Başka	0.0	4.2	3.4	3.6	3.9
Oy Vermiyor	5.9	6.9	7.7	9.5	19.7
TOPLAM	100	100	100	100	100

Seçmenin en beğenmediği siyasal parti de, onun siyasal tutumunun açıklığa kavuşmasında bir göstere olarak kabul edilebilir (Tablo-9). Bu konuda dikkati çeken ilk nokta, en genç seçmen grubunun MSP ve MHP'yi, birbirlerine çok yaklaşan bir oranda “en beğenmediği parti” olarak göstermesidir. Oysa en yaşlı seçmen grubu içinde bu oranlar MSP için yarı yarıya, MHP içinse daha da fazla düşmektedir. Bu iki partinin görünüşteki benzer yanları, siyasal yelpazenin en sağında yer almalarıdır. Soruya “Beğenmediğim hiçbir parti yok” gibi ilginç bir cevap verenlerin oranının 60 yaşından büyük seçmenler arasında % 23.7'ye ulaş-

ması da dikkati çekicidir ve yaşlı kuşaktaki “ihtiyathlık” kadar, siyasete olan ilgi noksanlığını da ortaya koymaktadır. Hele aynı oranın 21-25 yaş grubunda sadece % 5.9 oluşu anlamlıdır.

TABLO - 9

YAŞ GRUPLARINA GÖRE, EN BEĞENİLMEYEN SİYASAL PARTİ(%)

YAŞ GRUPLARI	21-25	26-35	36-45	46-60	60'dan yukarı
CHP	10.1	7.4	5.8	10.7	11.8
AP	8.4	10.2	6.3	4.7	7.9
DP	0.0	2.3	2.4	1.8	0.0
MSP	23.5	22.7	19.3	22.5	11.8
CGP	0.8	0.5	1.9	1.2	0.0
MHP	22.7	12.5	13.0	11.8	7.9
Küçük Sol Partiler	11.0	8.8	8.6	7.8	7.8
Tüm Sağ Partiler	0.8	1.4	1.0	4.1	1.3
Beğenmediği Yok	5.9	20.4	20.8	19.5	23.7
Bilmiyor	14.3	12.1	17.9	14.8	21.0
Tüm Partileri Beğenmiyor	2.5	1.9	2.4	1.2	6.6

Türkiye'nin sorunlarını çözecek en iyi siyasal sistemin hangisi olduğu konusunda da, kuşaklar arası görüş farkları önemli bir düzeye ulaşmaktadır (Tablo-10). Tek parti dönemini yaşamamış olan kuşakların “disiplinli bir tek parti”den yana oluşları ilginçtir. Oysa Cumhuriyet tarihinin önemli siyasal aşamalarının hiç değilse bir bölümünü yaşamış olan kuşaklar, genellikle iki veya çok partili sistemlerden yana görünmektedir. Gençlerdeki otoriter rejim eğiliminde, hızlı bir toplumsal kalkınma isteğinin önemli rol oynadığını sanıyoruz.

“Seçmen yaşı 18'e indirilmeli mi?” Bu soruya verilen cevaplar da, çeşitli yaş gruplarında önemli farklar göstermektedir. Olumlu cevap verenlerin oranı 21-25 yaş grubunda % 81.5 iken, 60 yaşından yukarıdakilerde % 59.2'dir. Siyasal bakımdan tutucu görüşlere sahip olan yaşlıların, hızlı ve köklü değişikliklerden yana görülen gençlerin oy vermemelerini istememeleri oldukça tutarlıdır.

TABLO - 10

YAŞ GRUPLARINA GÖRE, TÜRKİYE'NİN SORUNLARINI EN İYİ
ÇÖZEBİLECEK SİYASAL SİSTEM(%)

YAŞ GRUPLARI	21-25	26-35	36-45	46-60	60'dan yukarı
Disiplinli tek partili	36.1	34.3	26.6	20.7	19.7
İki Partili	26.1	26.9	33.3	38.5	31.6
Çok Partili	27.7	31.5	30.0	32.0	38.2
Kararsız	4.2	3.7	3.4	3.6	5.3
Bilmiyor	4.2	3.7	6.8	5.3	5.3

Cinsiyet Etkeni

Kadın ile erkeğin toplumda farklı rollere sahip olmaları, onların olaylara bakış açıları ve dolayısıyla siyasal tutumları arasında da bazı farklılıklar bulunması sonucunu doğurmuştur. Kadın-erkek eşitsizliğinin kökeninin biyolojik, psikolojik veya ekonomik oluşu, bu sonucu değiştirmemektedir. Fakat çocuk doğurma ve büyütme görevlerinin doğaca kadına verilmesinin, onu daha çok ev işi uğraşılara ittiği ve bu tür bir işbölümünün ekonomik bakımdan erkeği güçlendirdiği bir gerçektir. Bu durum kadının ilgi alanlarının, gereksinmelerinin ve sonuçta tüm toplumsal tutumlarının farklılığının açıklanmasında temel hareket noktasıdır.

Kadınların erkeklere oranla daha tutucu oldukları, seçimlere daha düşük bir oranda katıldıkları, siyasal tercihlerinde duygusal koşullardan daha çok etkilendikleri, güçlü olana doğru yöneldikleri ve genellikle kocalarına bağımlı olarak oy kullandıkları varsayımlarını çeşitli araştırmalar doğrulamıştır⁷. Kadınların seçime daha düşük oranda katılmaları, siyasal yaşama duydukları ilginin görece azlığı ile açıklanabilir⁸. Bu da onların toplumsal rollerine yakından bağımlıdır. Duygusal koşullardan daha çok etkilenmeleri, güçlüye sığınarak güvence ve kararlılık aramaları, kadınların çağdaş toplumlarda paylaştıkları koşulların bir ürünü olan durumlardır. Bilinmeyen şeyler insanları korkuturlar. Kadınlar da neler getireceğini iyice göremedikleri değişikliklere karşı, güçlüye ve kararlılığa sarılırken, ister istemez tutucu eğilimler göstermektedirler.

Maurice Duverger, geri kalmış ülkelerde ve özellikle islâmîliğin ege- men olduğu bölgelerde, bazen durumun tersi görüntüler yaratabileceği-

7 Bkz. Maurice Duverger, *La participation des femmes a la vie Politique*, UNESCO, 1955.

8 Bu konuda ve genellikle cinsiyet farkının siyasal tutumlardaki etkisi için bkz. Kışlalı, a.g.e., 188-191.

ni öne sürüyor. Nedeni kadının toplumsal koşullarının erkeklerinkinden çok daha kötü oluşudur. Başka bir deyişle, kadının "en çok ezilen toplumsal kesimi" oluşturmasıdır⁹.

Duverger'inin varsayımının hiç değilse Türkiye için geçerli olmadığı kanısındayız. Gözlemler ve yapılan araştırmalar bu sonucu vermektedir.

Kadının genellikle erkeğine bağımlı olarak oy kullanması ise, büyük ölçüde onun diğer alanlardaki -özellikle ekonomik- bağımlılığının bir sonucudur. Ancak ilgi alanları arasındaki farklılığın oynadığı rolü de gözden uzak tutmamalıyız. Kadının az ilgi duyduğu ve dolayısıyla az bildiği bir konuda kocasının etkisinde kalarak onun tercihinine katılmasını doğal karşılamak gerekir.

12 Ekim 1975 Senato üçte bir yenileme seçimlerinden önce Ankara ilinde yaptığımız söz konusu araştırma, yukarıdaki varsayımları büyük ölçüde doğrulayan veriler getirmiştir.

Deneklere yöneltilen soruların başında, 12 Ekim 1975'de seçim yapılacağından haberleri olup olmadığı geliyordu. Bu soruya "hayır" cevabını verenlerin oranı erkekler arasında sadece % 2.7 iken, kadınlar arasında % 16.5'i bulmaktaydı. Bütün partilerin amblemlerini tanıyanların cinsiyetlere göre dağılımı da benzer bir sonuç veriyordu. Erkeklerin % 47.1'i tüm partilerin amblemlerini tanıırken, bu oran kadınlar arasında % 18.8'e kadar düşmekteydi.

Her iki olgunun da, kadının siyasal yaşama ilgisinin erkeğe göre daha az oluşu ile açıklanabileceği kanısındayız. Bu ilgi azlığı, siyasal düşüncelerin oluşmasında en çok etki yapan haberleşme aracı konusunda da görülüyordu (Tablo-11). Erkeklerde gazete gibi, etkin (aktif) bir tutum gerektiren haberleşme aracından yararlananların oranı çok daha yüksekken, kadınlar radyo ve TV gibi araçların etkisinde daha çok kalmaktadırlar. Hiç bir haberleşme aracının etkisini duymayanların oranı da kadınlarda (% 15.4) erkeklerdekinin (% 2.7) beş katından daha fazla idi. Konunun eğitim düzeyi ile de ilgisi olduğu unutulmamalıdır.

Kadının siyasal tercihlerinin erkeğe oranla çok daha bağımlı bir biçimde oluştuğu yukarıda saydığımız varsayımlar arasındaydı. Araştırmanın verileri bu varsayımı da doğrulamaktadır (Tablo-12). Siyasal seçimini kendi başına yaptığını söyleyenlerin, erkekler arasında % 93.0 olan oranı, kadınlar arasında % 54.4'de kalmaktadır. Hiç bir erkeğin siyasal tercihinin kaynağı olarak karısını göstermemesine karşılık, kadınların üçte birinin, siyasal tercihlerini doğrudan doğruya kocalarına

⁹ Maurice Duverger, *Sociologie Politique*, PUF, Paris-1966, s.73.

bağımlı olarak yaptıklarını söylemeleri anlamlıdır. Durum çeşitli toplumsal sınıflarda farklılıklar göstermekle birlikte, siyasal seçimini kendi başına yaptığını söyleyen kadınların da önemli bir kesiminin, aslında kocalarından etkilendiklerini sanıyoruz.

TABLO - 11

**CİNSİYETE GÖRE, SİYASAL DÜŞÜNCELERİN OLUŞMASINDA
EN ÇOK ETKİ YAPAN HABERLEŞME ARACI(%)**

	Erkek	Kadın
Gazete	13.2	6.6
Radyo	17.7	21.0
Televizyon	3.1	5.5
Her üçü	33.4	26.8
Gazete ve Radyo	18.3	3.3
Radyo ve TV	7.8	15.4
Gazete ve TV	3.9	5.9
Hiçbiri	2.7	15.4
TOPLAM	100	100

TABLO - 12

**CİNSİYETE GÖRE, SİYASAL TERCİHLERDE EN ETKİLİ
OLAN KİŞİ(%)**

	Erkek	Kadın
Eşi	0.0	32.7
Aile üyeleri	1.6	8.1
Komşusu	1.0	2.9
İş çevresi	3.5	0.4
Kendisi	93.0	54.4
Başka	1.0	1.5

Deneklerin parti tercihleri (Tablo-13) konusunda iki eğilim beliriyordu: Kadın oylarının erkek oylarından fazla farklı olmadığı, yani kocası gibi oy verdiği yukarıda da saptanan ve varsayımlara uyan bir eğilimdi. Kadının küçük partilerden daha çok güçlü büyük partilere yönelmesi de, ondaki güvence ve kararlılık gereksinmesine uygun düşüyordu.

TABLO - 13

**CİNSİYETE GÖRE, EKİM 1975 SEÇİMLERİNDE
OY VERME EGİLİMLERİ(%)**

	Erkek	Kadın
CHP	51.9	53.1
AP	20.9	21.4
DP	1.4	1.5
MSP	4.1	2.2
MHP	4.3	2.2
TBP ve Bağımsızlar	1.6	0.4
Hiçbiri	2.5	2.6
TOPLAM	100	100

Kadın ve erkeklerin siyasal seçimlerini hangi ölçütlere göre yaptıklarını araştırdığımızda da varsayımları doğrulayan bir manzara ile karşılaşırız (Tablo-14). Kadınlar parti liderinin kişiliğinden daha fazla etkilenirken, erkeklerin parti programına verdikleri önem kadınlarınkinin iki katından da fazladır. Aynı şekilde, "eski alışkanlık" nedeni ile bir partiye oy verme de kadınlar arasında daha yaygın bir durum olmaktadır. Özellikle bu açıdan, kadınlarla yaşlı seçmenler arasındaki benzerlik ilginçtir ve iki kesimin de tutucu eğilimler içinde olduklarını bir kez daha hatırlatmaktadır.

TABLO - 14

**CİNSİYETE GÖRE, SEÇMENİ BİR PARTİYE
OY VERMEYE İTEN NEDENLER(%)**

	Erkek	Kadın
Parti Başkanı	20.8	28.7
Parti Programı	50.9	23.3
Adayların Kişiliği	4.7	1.1
Eski Alışkanlık	10.9	16.5
Mevcut partilerin En iyi olduğu için	1.2	0.0
Başkasının Etkisi	0.6	16.2
Dış siyasetteki başarı	0.0	0.4
Başka	3.5	2.6
Oy Vermiyor	7.6	11.0

Kadınların siyasal yaşama karşı duydukları ilgi azlığını ve dolayısıyla siyasal tercihlerinin bağımlı oluşunu gösteren bir ölçüt de, siyasal sorulara verdikleri "bilmiyorum" cevaplarının çokluğu idi. Örneğin "Oy vereceğiniz partinin genel tutumu içinde sizi en çok etkileyen nedir?" sorusunu erkeklerin % 1.9'u, kadınların ise % 20.6'sı "bilmiyorum" şeklinde cevaplandırdı. En beğenmedikleri siyasal partinin hangisi olduğunu, erkeklerin % 5.4'üne karşılık, kadınların % 30.5'i bilmiyordu. En beğendikleri siyasal önder sorulduğunda da, erkeklerin % 4.3'ü "bilmiyorum" derken, bu oran kadınlar arasında % 17.3'e çıkmaktaydı.

1970 yılında Atatürk ve Hacettepe Üniversiteleri öğrencileri arasında yaptığımız araştırma, bu durumun eğitim düzeyine bağlı olmadığını, kadınlara özgü bir davranış biçimini oluşturduğunu göstermektedir²².

Seçmen yaşının 18'e indirilmesi konusunda da kadın seçmenlerin tutumu, yaşlı seçmenlerin tutumunu hatırlatmaktadır (Tablo-15). Erkeklerin % 70.9'u olumlu bir tutum takınırken, kadınlar arasında seçme yaşının 18'e indirilmesini isteyenler ancak % 54.4 oranında kalmaktadır. "Bilmiyorum" cevabının kadınlar arasında yüksekliği ise bir kez daha dikkati çekmektedir.

TABLO - 15

CİNSİYETE GÖRE, SEÇMEN YAŞININ 18'E İNMESİNİ İSTEME DURUMU(%)

	Erkek	Kadın
Taraftar	70.9	54.4
Karşı	28.2	33.1
Bilmiyor	1.0	12.5
TOPLAM	100	100

"Türkiye'nin sorunlarını en iyi çözecek siyasal sistem hangisidir?" Bu soruya verilen cevaplar, kadınlardaki güvence gereksinmesini ve siyasal ilgi azlığını bir kez daha gösterdi (Tablo-16). Kadınlar arasında oranın erkeklerinkinden yüksek olduğu üç seçenek vardı: "Disiplinli tek parti", "kararsız" ve "bilmiyor". Erkekler ise büyük çoğunluğu ile, muhalefetin de bulunduğu bir sistemden yana idiler.

Sonuç

Çağdaş teknolojik gelişmeye koşut olarak görülen hızlı toplumsal değişme, kuşaklar arasındaki farklılaşmayı arttırmaktadır. Çünkü temel tutumların kazanıldığı dönemin koşulları bir kuşaktan ötekine de-

ğişmektedir. Hatta aynı kuşak içinde birkaç yıllık yaş farklılıkları bile bazı koşullarda önem kazanmaktadır.

TABLO - 16

**CİNSİYETE GÖRE, TÜRKİYE'NİN SORUNLARINI
EN İYİ ÇÖZEBİLECEK SİYASAL SİSTEM(%)**

	Erkek	Kadın
Disiplinli tek parti	25.4	33.6
İki parti	36.0	22.5
Çok partili	36.6	21.0
Kararsız	1.0	9.2
Bilmiyor	0.8	13.3

Gençlerin enerjisi yeni koşullara uyumlarını kolaylaştırırken, yaşlı ve orta yaşlıların direnç göstermeleri, uyumda zorluk çekecekleri koşullardan korkmaya başlamaları, tutuculaşmaları doğaldır. Üstelik değişikliklerin, uzun yıllar süren çabalarının ürünlerini götürmesi kuşkusuda vardır. Nihayet, hızlı değişme halindeki bir dünyada, yetkiler ve olanaklar daha çok tutucu eğilimlerin geliştiği kuşakların elindedir.

Bütün bu çelişkiler, siyasal tutumlarda kuşaksal kökenin önemini arttırırken, genç kuşakların eğitimi, bu farklılıkların daha da belirginleşmesini kolaylaştırmaktadır.

Cinsiyet farkının tutumlara yansıdığı da bir gerçektir. Ancak günümüzün yaygın aile yapısı ve kadının içinde bulunduğu koşullar, farklılığın oy verme eğilimlerinde de görülmesini büyük ölçüde engellemektedir. Bu durumun, kadının siyasal yaşamdaki önemini azalttığı kanısındayız.

Yaşlı kuşaklar ile kadınların tutumları arasındaki benzerlikler, her iki kesimin de tutucu eğilimler taşımasından kaynaklanmaktadır.